PIRAMIDE VAN DE POLDER

DRIE FIETSROUTES

LANGS DE NOORD-HOLLANDSE STOLP

ROUTE 1

ROUTE 2

ROUTE 3

NOORD-HOLLANDSE STOLP

'PIRAMIDE VAN DE POLDER'

Noord-Holland en de stolp. Een zee van land. En op de strakke horizon de stolp als 'piramide van de polder', het icoon van het Noord-Hollands landschap.

Van Texel tot in de Haarlemmermeer staan 5.500 stolpen. Maar het voortbestaan van de stolp staat onder druk, ondanks de grote waardering voor dit agrarisch erfgoed. 2013 is daarom Het Jaar van de Stolp. De provincie Noord-Holland vraagt hiermee aandacht voor de stolpboerderij die de identiteit van het Noord-Hollandse landschap bepaalt. De provincie stimuleert de herbestemming van erfgoed en steunt initiatieven die historische panden weer toegankelijk maken voor een breed publiek. Aan de hand van fietsroutes en verhalen worden bewoners, bezoekers en bewonderaars van het Noord-Hollands landschap en erfgoed langs de stolpen geleid. Kijk goed naar de robuuste bouw, de fraaie dakspiegels, rondgemetselde schoorstenen, de rouw- en trouwdeur en het karakteristieke boerenerf. En loop naar binnen in een museumboerderij voor een blik op het interieur.

In dit boekje vind je drie routes langs allerlei stolpen; een route in Hoorn, Medemblik en Schagen. Kijk voor meer informatie en verhalen over de stolp:

- **www.oneindignoordholland.nl**
- **www.jaarvandestolp.nl**
- **www.boerderijenstichting.nl**

Oneindig Noord-Holland is een alsmaar groeiend verhalenplatform over het rijke verleden van Noord-Holland. Het vertelt de verborgen verhalen achter gebeurtenissen in de geschiedenis en verbindt ze met collecties van musea, archieven en culturele instellingen. Geschreven verhalen over mensen, plekken en monumenten, maar ook beelden, video's en geluidsfragmenten. Zo slaat Oneindig Noord-Holland een brug tussen vroeger en nu, en laat het een breed publiek kennismaken met het culturele erfgoed van Noord-Holland. Deze verhalen staan op de website van Oneindig Noord-Holland. Hier vind je ook de routes en de verhalen uit dit boekje. **www.oneindignoordholland.nl**

ROUTES
LANGS STOLPEN IN NOORD-HOLLAND

ROUTE 1
Het lege land
Schagen & Omstreken
33,5 km

ROUTE 2
Het rijke land
Medemblik & Omstreken
28,2 km

ROUTE 3
Het oude land
Hoorn & Omstreken
40 km

ROUTE 1
ROUTE 2
ROUTE 3

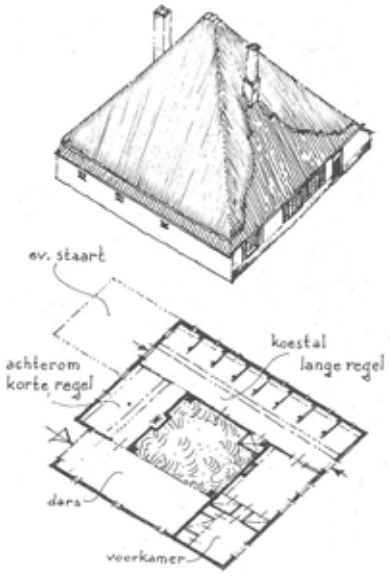

Noord-Hollandse stolp

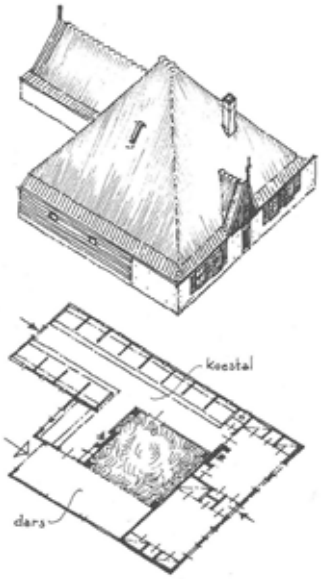

Verlengde Noord-Hollandse stolp

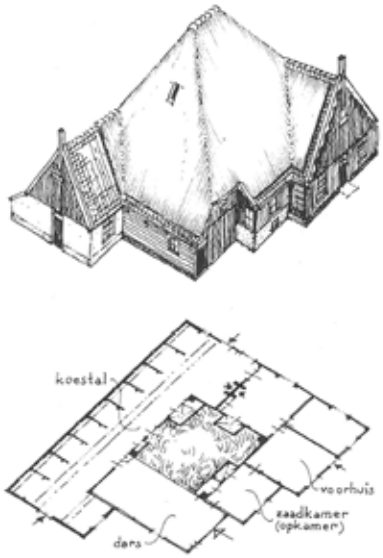

Westfriese stolp

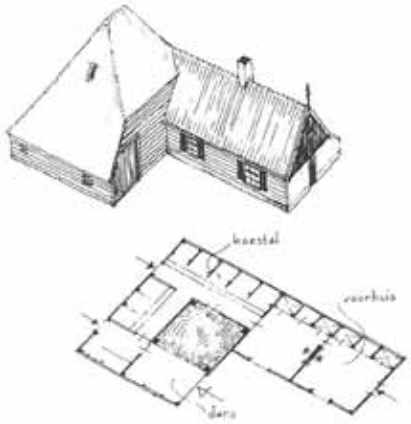

Langhuis stolp

Er zijn weinig bouwwerken die in groten getale het beeld van een hele regio beheersen en buiten die regio eigenlijk niet of nauwelijks voorkomen. De Noord-Hollandse stolp is zo'n bouwwerk. De piramidevormige stolpen zijn onverbrekelijk verbonden met het Noord-Hollandse platteland boven het IJ. De stolp is een boerderijvorm die vanaf de 16de eeuw Hollands Noorderkwartier domineert en die dat tot op de dag van vandaag doet. Maar dat is tegenwoordig niet meer vanzelfsprekend.
Sinds de jaren zestig van de vorige eeuw staat het voortbestaan van de stolpen in Noord-Holland onder grote druk. Eén van de belangrijkste oorzaken daarvan is de schaalvergroting van het agrarische bedrijf. Het moderne veeteeltbedrijf past al decennia lang niet meer in de stolpboerderij. De stolp is bedoeld voor een veestapel van 16 of maximaal 24 koeien. Dat is al lange tijd niet meer voldoende voor een renderende veehouderij. Ook zijn de koeien die tegenwoordig worden gefokt veel te groot voor de oorspronkelijke stalruimtes. Daarom zijn er grote veestallen gebouwd, achter of naast de boerderij, die daarmee een belangrijk deel van zijn functie verloor. Tenslotte passen de grote machines niet meer in de stolp. Door toenemende schaalvergroting stopten ook veel boerenbedrijven. Veel stolpen verloren daardoor hun oorspronkelijke bestaansrecht.
Andere bedreigingen van de stolp werden gevormd door ruilverkavelingen, waarbij boeren de kans kregen om een nieuw bedrijf te stichten met nieuwe bedrijfsgebouwen. Ook stadsuitbreidingen en nieuwe bedrijventerreinen hebben in Noord-Holland tientallen boerderijen opgeslokt, evenals wegverbredingen en compleet nieuwe wegen. Sinds 1960 zijn er honderden stolpen gesloopt.
Nu staat de teller op 5500, nog steeds een respectabel aantal, maar het is een schim van het oorspronkelijke bestand.

Tot zover is het maar een treurig verhaal. Maar er zijn ook hoopgevende ontwikkelingen. Door toenemende welvaart hebben veel particulieren kans gezien om een stolp te kopen en te onderhouden. Veel stolpen hebben zo een tweede leven gekregen, vaak als woonboerderij, maar tegenwoordig ook als zorgboerderij, kampeerboerderij of een bed & breakfast. Daardoor is de teloorgang van de stolp als een icoon van het Noord-Hollandse platteland enigszins een halt toe geroepen. Het boerenbedrijf is weg, maar de stolp staat er nog. Daarnaast zijn er ook nieuwe stolpen gebouwd. Hoewel het resultaat niet altijd even geslaagd is, dragen ze bij aan het behoud van het beeld van Noord-Holland als stolpenland. Vaak zijn ze te klein, omdat de bestaande regelgeving het volume van een woonhuis beperkt.

De rechthoekige grondvorm is een boerderijvorm die vanaf het midden van de 16de eeuw is ontstaan. Daarvoor waren er langhuisboerderijen, eerst met een losse hooiberg, later met alle functies, dus ook de opslag van hooi, onder één dak. Hieruit kwam de stolp met een vierkant grondvlak voort. De vorm wordt bepaald door het vierkant, of in sommige gevallen door het dubbele vierkant, waarop het stolpdak rust. De vier stijlen van het vierkant vormen de draagconstructie waarbinnen de hooiberg wordt opgetast. De ruimte wordt dan ook tas of berg genoemd. Rondom het vierkant zijn de andere functies van de boerderij gegroepeerd: wonen, stal en de dars of dors voor het inrijden van de hooiwagens. Houten wanden of stenen muren omsluiten het geheel. Zij hebben echter geen dragende functie. Het vierkant draagt het dak. Typerend voor de stolp is natuurlijk het rieten dak. In de 19de eeuw wordt dit vaak vervangen of gedeeltelijk vervangen door dakpannen. In het laatste geval ontstaat dan de zogenaamde dakspiegel, een siervorm van dakpannen in het rieten dak. Zo is een bedrijfsgebouw ontstaan waar in alle functies onder één dak zijn ondergebracht.

Stolpen zijn er altijd al in allerlei uitvoeringen geweest: klein of groot, enkel vierkant of dubbel vierkant, eenvoudig uitgevoerd of uitbundig versierd, al of niet omgeven door een verzorgd boerenerf met boomgaard, toegangshek en sloten. Dit hing samen met de plek waar werd geboerd. Direct achter de duinen van de Noordkop moest de stolp bestand zijn tegen het ruige klimaat. Versieringen en schilderwerk waren daar kwetsbaar. Ook waren de boeren er niet erg rijk vanwege de arme grond waarop zij moesten werken. Heel anders waren de omstandigheden in de Noord-Hollandse droogmakerijen die vanaf het eind van de 16de eeuw het aanzien van het platteland veranderden en honderden hectaren vruchtbare grond aan het bestaande areaal toevoegden. De vlucht die het inpolderen van kleine en grote meren nam tussen 1550 en 1650 heeft enorm bijgedragen aan de groei van het aantal stolpen. In die periode is er geen ander boerderijtype gebouwd dan de stolp. De succesvolste droogmakerij in dit opzicht is de Beemster. Nog steeds getuigen de vele voorname stolpen hier van de oorspronkelijke rijkdom.

Stolp in de Hargerpolder

Op het oude land is het vooral West-Friesland dat zijn naam als stolpenregio eer aandoet. Hoewel bezaaid met vele eenvoudige stolpen vallen toch vooral de stolpen op in de rijke weidegebieden waar uitbundig versierde en beschilderde stolpen elkaar naar de kroon steken. West-Friesland kent verschillende bloeiperiodes. Zeker tijdens de 16de en de 17de eeuw beleefde de boerenstand een bloeiperiode door de vetweiderij van vee dat was aangevoerd vanuit Noord-Duitsland en Midden-Europa. Maar ook de 19de eeuw was een bloeiperiode. Industrialisatie, verstedelijking en bevolkingsgroei veroorzaakten een groeiende vraag naar agrarische producten. De bloei van het platteland is dan zichtbaar in de herbouw van stolpen of de verfraaiing van het woongedeelte. Uit deze periode dateren de talrijke dakkapellen, de erkers en de met geschilderd gietijzeren patronen versierde deuren. De agrarische crisis van de late 19de eeuw maakte overigens een eind aan dit feest.

Toch zijn het juist 19de-eeuwse ontwikkelingen die een einde maken aan de bloeiperiode van de stolp. De industrialisatie van de landbouw, met name de akkerbouw, vraagt om een ander bedrijfsgebouw. De 19de-eeuwse polders introduceren een schaalvergroting waarbij een grotere boerderij hoort. Het Koegras, de Waard- en Groetpolder, de Anna Paulownapolder, de IJ-polders en de Haarlemmermeerpolder zijn opgezet met bedrijfskavels waarin de stolp niet meer past. Datzelfde geldt natuurlijk voor de Wieringermeer. Ook de veehouderij verandert, maar dat gebeurt pas ver na de Tweede Wereldoorlog . De moderne boer hoeft niet meer met zijn veestapel onder één dak te wonen. Zijn woonwensen zijn veranderd en zijn veestapel is te groot.

Gezicht op Schagen - Hendrik Tavenier (ca. 1780)

In Noord-Holland boven het IJ kunnen wel tien stolpenroutes worden uitgezet. Toch beperkt dit boekje zich tot drie routes. Deze routes geven met elkaar een goed beeld van de stolpenrijkdom van de provincie. Tegelijk geven de drie routes een goede indruk van de verschillende landschappen waar de stolpen voorkomen. Het enige dat ontbreekt zijn de stolpen van de grote droogmakerijen zoals de Beemster en de Schermer. Zij hebben zeker een bijzonder karakter. Voor de fietsroutes is echter gekozen voor afwisseling, iets dat in de geometrische wegenpatronen van de beide polders te weinig aanwezig is. Alle routes starten in een stad, waar mogelijk bij een NS-station. Maar je kunt de route vanuit elke plaats starten. Vanuit de stad fiets je zo het platteland op. Soms moet je eerst door nieuwbouwwijken, maar ook daar liggen nog wat verdwaalde stolpen die de moeite waard zijn.

ROUTE 1
SCHAGEN EN OMSTREKEN

HET LEGE LAND

Fietsroute: **33,5 km**
Start: **Loet Schagen**

De Stolpenroute rond Schagen overbrugt de afstand tussen de West-Friese stad Schagen, die wordt omringd door vette klei, en het ruige kustgebied met de arme grond achter de duinen. Dit verschil is ook goed zichtbaar in de twee museumboerderijen die langs deze route liggen. De rijke stolp Vreeburg met woonhuis aan de Loet in Schagen en de kleine eenvoudige duinboerderij Tante Jaantje in Callantsoog.

STOLPEN

1. Schagen: **Loet**
2. Schagen: **Molenweg**
3. Schagen: **Tjallewallerweg**
4. Schagen: **Valkkogerdijk**
5. Sint Maartensbrug
6. Schagerbrug
7. Callantsoog: **Dorpsplein**
8. Callantsoog: **Noord Schinkeldijk**
9. **'t Zand**
10. Schagerbrug: **Grote Sloot**
11. Vervolg Schagerbrug: **Grote Sloot**
12. Lagedijk

In de omgeving van Schagen liggen de boerderijen vanwege de vele overstromingen in het verleden noodgedwongen op terpen. Een aantal terpen werd in de loop der tijd met elkaar verbonden.
Zo ontstond de Westfriese Zeedijk.
De dijk bood bescherming, maar kende ook vele dijkdoorbraken. De dijk verloor zijn grootste betekenis als waterkering door de inpoldering van de Zijpe (1599).
Op de bodem van deze voormalige zeearm vestigden zich tientallen boerenbedrijven. Hier liggen veel stolpen langs de beide kanten van de Grote Sloot, in het verleden een belangrijke verkeersader. Achter de boerenerven begint het lege land; voorheen vooral bestemd voor veeteelt, maar tegenwoordig overheerst de bloembollenteelt. Ook langs de polderwegen liggen stolpen. Het bollenland strekt zich uit tot aan de duinenrij.
De duinboerderijen zijn bescheiden van omvang. Maar de boerderijen die van oorsprong bestemd zijn voor de akkerbouw, zijn groot uitgevoerd, vaak met een dubbel vierkant. Hier staan de stolpen niet meer zij aan zij. Er is niet alleen veel ruimte achter de boerderijen, maar ook ertussen.

De verhalen bij deze route kun je lezen op www.onh.nl/legeland

1 SCHAGEN

Loet 14, Schagen

Museumboerderij Vreeburg

De boerderij Vreeburg is waarschijnlijk ontstaan uit een statige 17de-eeuwse stadswoning die al voor 1800 werd uitgebreid met een stolpschuur. Hierdoor ontstond het model van een langhuisstolp. Er is nu een streekmuseum gevestigd. Op de begane grond zijn compleet ingerichte boerenkamers te bezichtigen. In de stallen en op de dars staan werktuigen van vroeger opgesteld. Ook zijn de kenmerkende West-Friese klederdrachten te bewonderen. Authentieke rijtuigen worden getoond in het Rijtuigmuseum dat in verbinding staat met de boerderij.

---

2 SCHAGEN

Molenweg 1, Schagen

Vanaf Vreeburg rechtsaf de Loet uit in westelijke richting. Je gaat het tunneltje onder de N245 door de Menisweg op. Bij de kruising rechts en gelijk daarna weer links. Nu zie je de Molenweg, één van de oudste dijken in de omgeving. Links op nummer 1 zie je Stal Molenwijk, een stolp uit 1849. Deze stolp wordt omringd door een weiland met paarden en geiten.

---

3 SCHAGEN

Tjallewallerweg 1a, Schagen

Wanneer je de Tjallewallerweg inslaat rij je over de terp Tjaardsdorp. Hier zie je eerst een in 1889 herbouwde stolp. Hierna ligt links de Tjallewallervaart. Aan deze kant, op nummer 1a een stolp uit 1870. De woonwijken maken hierna plaats voor de weidse ruimte van het oude terpenland. Aan de linkerkant zie je in de verte de terp Avendorp waarop een mooi voorbeeld van het oudste boerderijtype, de langhuisstolp.

---

4 SCHAGEN

Valkkogerdijk 4, 12, 13 en 17, Schagen

De Corneliswerverweg leidt langs een grote terp waarop een stolp uit 1893 staat. Hiervandaan heb je een prachtig uitzicht over het weidegebied en op het dorp Valkkoog. Op de splitsing van de Tolkerdijk en de Valkkogerdijk zie je een 'wiel'; een restant van een dijkdoorbraak. Ook aan de Valkkogerdijk vind je nog enkele wielen, zoals naast de stolp op nummer 17. De stolp op nummer 4 is te herkennen aan de wulpse dakspiegel. Op nummer 12, aan de voet van de dijk, staat een stolp genaamd De Kogge. Nummer 13 is een sobere, authentieke boerenplaats. In het dorp Sint Maarten houd je rechts aan, de Westfriese Omringdijk op. Deze 800 jaar oude, monumentale dijk is maar liefst 126 kilometer lang en omarmt het gebied West-Friesland. Ga rechtdoor de Sint Maartensweg in. *Voor meer informatie over deze dijk zie: www.westfrieseomringdijk.nl*

---

5 SINT MAARTENSBRUG

Grote Sloot 220, 252, 254 en 271, Sint Maartensburg

Schagerbrug Uit den Haak

Als je op deze kaarsrechte weg doorrijdt kom je vanzelf in Sint Maartensbrug. Deze plaats ligt aan de Grote Sloot, een vaart waaraan zo'n 100 boerderijen liggen. Op de hoek, voordat je rechtsaf gaat, zie je Hoeve De Steenen Poort, herbouwd rond 1930. Links, op de andere hoek staat een nieuwe langhuisstolp met een forse makelaar. Als je doorfietst met de Grote Sloot aan je linkerhand, kom je vanzelf aan bij de Stolpbrug. Verrezen in 1997 bij de 400-jarige herdenking van de inpoldering. Het is een opengewerkte stolp en brug ineen, die je tot in het puntje kunt beklimmen. Op nummer 220 vind je Onze Plaats uit 1869, nagenoeg in oorspronkelijke staat. Aan de overkant zie je het complex Brandwijck. Dit complex geeft een indruk van een oude buitenplaats met stolp en koetshuis; het herenhuis is helaas verdwenen. Op nummer 252 Huize van Strijen. Samen met de mooie stolp Uit den Haak uit 1899, behoorde dit pand toe aan de Amsterdamse burgemeestersfamilie Van Strijen. Aan de overzijde, op nummer 271, de gerestaureerde stolp Welgelegen uit circa 1900.

---

6 SCHAGERBRUG

Ruigeweg 127, Schagerbrug

Vredelust

Je bent aangekomen in Schagerbrug. Op de hoek bij Brasserie 'De Keuken' ga je links de brug over, de Schagerweg in. Op de hoek van de Ruigeweg, op nummer 127, de stolp Vredelust. De Dijkweg leidt over een bruggetje van het kanaal Stolpen-Schagen naar de brug over het Noordhollands Kanaal. Je volgt nu de Stolperweg. Deze lange weg gaat duinwaarts, maakt een bocht naar rechts bij het Zwanenwater en buigt daarna naar links waar de weg de Zuid Schinkel-dijk wordt. Bij deze bocht heb je zicht op een weidemolentje.

7 CALLANTSOOG

Dorpsplein 33, Callantsoog

Museumboerderij Tantje Jaantje

Callantsoog telt, inclusief Groote Keeten, meer dan 50 stolpen, de meeste uit de 19de eeuw en sober van uiterlijk. Een flink aantal is in gebruik als recreatieboerderij. Ook staan er stolpen met een dubbel vierkant (zeskant) waarbij de bedrijfsvoering op akkerbouw of bollenteelt is gericht. Het fietspad voert langs de 17de-eeuwse Hervormde Kerk en komt op het Dorpsplein uit. Rechts De Oude Boerderij, nu een kledingwinkel. Aan het Dorpsplein, op nummer 33, Museumboerderij Tantje Jaantje. Tantje Jaantje was de laatste bewoonster van deze duinstolp uit circa 1900, die nu is ingericht als museumboerderij. De hoge plek aan de duinen werd rond 1536 het buurtschap Sevenhuysen genoemd; in 1900 stonden hier nog elf boerderijen. De sobere boerderij met rieten kap zonder dakgoten, is gebouwd met o.a. scheepshout. In het museum krijg je informatie over de historie van Callantsoog en het boerenleven aan zee.

8 CALLANTSOOG

Noord Schinkeldijk 7 en 8, Callantsoog; Grote Weg 18, 't Zand

Noord Schinkeldijk 7

Via de Op 't Landtweg, achter de boerderij, ga je rechtsaf, daarna links naar de Abbestederweg (richting 't Zand). De Jewelpolder, links, is nu vooral ingericht voor recreatie. Na Badhotel Callantsoog heb je aan de linkerkant uitzicht op het Nollenland van Abbestede, een hoger gelegen duinrestant met enkele beeldbepalende stolpen. Via de Oosterweg kom je op Noord Schinkeldijk (bord richting 't Zand met fietspad aan overzijde) met op nummer 7, rechts, een dubbele stolp en links op nummer 8 nog een; De Elizabeths hoeve met stenen topgevel. Aan het einde ga je naar rechts en bij de driesprong ga je naar links. Je rijdt nu op de Grote Weg. Op nummer 18 een stolp met voorhuis uit circa 1910 en iets verder een halve molen. Links ga je vervolgens het N9-viaduct over.

9 'T ZAND

Korte Belkmerweg 21, 't Zand en Korte Ruigeweg 25, 't Zand

Grote Toornvliet

Nadat je rechtdoor bent gefietst, steek je de vlotbrug over. Deze vlotbrug is de meest noordelijke van de vijf die bij het graven van het Noordhollands Kanaal in 1823 en 1824 werden aangelegd. De bruggen drijven als het ware op het water. Je rijdt op de Keinsmerweg 't Zand door. Aan het einde ga je via de rotonde rechtdoor. Op de hoek met de Korte Belkmerweg (nummer 21), vind je de boerderij Grote Toornvliet, die oorspronkelijk uit 1885 komt, maar na een brand grotendeels opnieuw is opgebouwd. Verderop staat nog een boerderij van dit type. Zandwijk heet het complex van een na een brand herbouwde stolp met kapberg en koetshuis op de hoek met de Korte Ruigeweg (nummer 25). Dit is één van de oudste buitenplaatsen van de gemeente Zijpe (1620). In 2011 is dit complex afgebrand en weer opgebouwd.

10 SCHAGERBRUG

Grote Sloot 400, Schagerbrug

Je gaat de Keinsmerbrug over en rechtsaf met de Grote Sloot aan je rechterhand. Rechts, aan de overzijde, op nummer 441 staat Hoeve Uitvlucht en op nummer 433 een dubbele met pannen gedekte stolpschuur. Op nummer 413 staat een fraaie stolp uit circa 1800 met gevels van gele steentjes. Je gaat langs molen 'De D', aan je linkerhand, naar nummer 400: De Surinaamse Vriend. De eigenaar van de afgebrande voorganger van deze stolp was kapitein op een koopvaardijschip dat op Suriname voer. De stolp werd in 1898 opnieuw opgebouwd. De zomerstal, het gedeelte van de stal dat als zomerwoning is ingericht, is op afspraak te bezoeken (0224-571966).

11 VERVOLG SCHAGERBRUG

Grote Sloot 359, 387, 367, Schagerbrug

Buitenplaats Buitenlust

Je steekt de N248 over, gaat de Zijperbrug over en vervolgt je weg met aan de linkerzijde de Grote Sloot. Op nummer 387 tref je een kop-rompboerderij aan en op nummer 367 zie je de restanten van de buitenplaats Buitenlust, aangelegd in 1664. De behuizing verdween in 1757, het huidige woonhuis verrees in 1842.
Op nummer 359 zie je de forse, dubbele stolp Dorpzicht. Deze stolp is rond 1873 gebouwd. Je gaat vervolgens linksaf de brug over en gaat de Schagerweg in. Op woensdag en zondag is het Zijper Museum, gelegen op nummer 97, te bezichtigen.

Hemkewerf

12 LAGEDIJK

Lagedijkerweg, Lagedijk

Bij de Westfriese Omringdijk ligt het buurtschap Lagedijk met vier stolpdaken in een groepje bijeen. Hier volg je niet het fietspad richting Schagen, maar ga je iets verder over de Lagedijkerweg. Op nummer 63 vind je een afgeknotte stolp met schuur. Daarnaast staat een kleine 19de-eeuwse stolp met een nieuwe ronde schoorsteen en een halfronde dakkapel. Rechts leidt een weg naar de terp Hemkewerf uit de 11de eeuw, landschappelijk fraai gelegen met een in 1994 herbouwde stolp als bekroning. Aan de Lagedijkerweg vind je verder enkele, in verschillende perioden herbouwde, stolpen zoals op nummer 44 met een ronde schoorsteen en nummer 41 en 38. Als je vervolgens rechts aanhoudt, kom je op de Zijperweg. Na de Scholeksterlaan steek je op de Westerweg de N245 over en rijd je door de Havenstraat langs de Noord. Hier staan fraaie stolpen, zoals op nummer 118 (iets naar links), een langhuisstolp uit de 17de/18de eeuw, die vroeger in gebruik was als het Wees- en Armenhuis. Je eindigt de fietstocht bij Museumboerderij Vreeburg.

ROUTE **2**
MEDEMBLIK EN OMSTREKEN

HET RIJKE LAND

Fietsroute: **28,2 km**
Start: **Oude Haven Medemblik**

De route die begint en eindigt in Medemblik voert langs een verscheidenheid aan landschappen en dorpsgezichten. Zoals ook elders in West-Friesland kent Medemblik stadsboerderijen. Van oorsprong werd er in dit deel van West-Friesland door de boeren gevaren. De ruilverkaveling van de polder de Vier Noorder Koggen heeft hier in de jaren zeventig een eind aan gemaakt. Na de Westfriese Omringdijk gaat de route landinwaarts richting Oostwoud, Midwoud, Benningbroek en Sijbekarspel. Deze lintdorpen hebben hun plattelandskarakter grotendeels behouden, niet in de laatste plaats door de aanwezige stolpen. Verderop in Twisk heeft de uitzonderlijk goede weidegrond voor veel welvaart gezorgd.

STOLPEN
1. Medemblik
2. Oostwoud
3. Benningbroek
4. Twisk
5. Opperdoes

Dit lintdorp heeft met zijn 50 rijksmonumenten en andere monumentale panden een ongekende stolpdichtheid. Je komt hier ogen tekort en het tempo moet gewoon naar beneden om te kunnen genieten van al dit moois. De stolpen zijn hier overwegend van het West-Friese type met de grote darsdeuren aan de wegzijde. De stolpen in Twisk worden gekenmerkt door een grote variatie aan vormen en materiaalgebruik: 300 jaar stolpenbouw. Het land rond Opperdoes is zavelgrond waar de bekende Opperdoezer Ronde wordt geteeld. Deze aardappel heeft het dorp in culinaire kringen bekendheid bezorgd. De route eindigt in Medemblik.
De verhalen bij deze route kun je lezen op www.onh.nl/rijkeland

1 MEDEMBLIK

Achterom 36, Medemblik. Westerhaven 25, Medemblik

Westerhaven 25

Je begint de fietstocht aan de Oude Haven bij het voormalige gemeentehuis en het station van de stoomtram.
Op Achterom 36 stond de eerste stads-boerderij uit 1693, Pakhuis genoemd. Dit is nu een woonhuis. Op Westerhaven 25 vind je een voormalige stadsboerderij. De stadsboerderij dateert van 1851 en bood plaats aan achttien koeien. Nadat het boerenbedrijf na een eeuw werd beëindigd raakte de boerderij in verval. Na herbouw kwamen er in dit pand drie woonhuizen. Via de Hoogesteeg en de Vlietsingel, fiets je de Oosterdijk op.

2 OOSTWOUD

Oostwouder Dorpsstraat 17, 44, Oostwoud

Oostwouder Dorpsstraat 44

Je vervolgt rechts de weg op de Oosterdijk, langs het Stoommachine-museum. Deze dijk gaat over in de Zeedijk. Aan de rechterkant zie je op een gegeven moment het brede water van de Grote Vliet. Als je het water gepasseerd bent, ga je in Onderdijk rechtsaf de Dirk Bijvoetweg op, richting Oostwoud.
De weg verandert vervolgens in de Komweg en Oosteinde. Op nummer 17 staat de stolp De Blaai, hierna heet het Oostwouder Dorpsstraat. Je fietst langs een lang lint van aardige stolpen, de meeste verbouwd tot woonhuis zoals te zien is op nummer 44.

3 BENNINGBROEK

Oosterstraat 21 en 5, Benningbroek. Dr. de Vriesstraat 12, 10, 6, Benningbroek

St. Cunera Hoeve

Aan het eind ga je linksaf de Tripkouw op. Deze weg buigt naar rechts en wordt de Midwouder Dorpsstraat. Ook hier, wat meer verspreid, staan aardige stolpen. Ga rechtsaf de Oosterstraat in. Je bent inmiddels in Benningbroek.Vlakbij de spoorwegovergang van de stoomtram staat op nummer 5 Hathor. Deze stolp is mooi gerestaureerd met gepotdekselde zijgevel. Je gaat het spoor over en blijft rechtdoor fietsen. De Oosterstraat wordt nu de Dr. de Vriesstraat. Op nummer 12 zie je een 17de-eeuwse stolp met een houten topgevel uit 1862 en een rouw- en trouwdeur met bovenlicht.
De St. Cunera Hoeve zie je vervolgens op nummer 10. Deze stolp is van 1855, maar de voorgevel met erker en de dakkapel zijn van rond 1905. De stolp op nummer 6 uit 1773 bezit alles wat een stolp mooi maakt. Bovendien heeft het de afbeelding van een koe in het bovenlicht en een stolpschuur. Je gaat rechtsaf de Tuinstraat in. Deze fiets je uit en gaat naar rechts. Na de rotonde ga je over de A7 naar de Bennemeersweg richting Twisk.

4 TWISK

Dorpsweg 24, 33, 69, 79, 108, 118, 159, 164, 162 en 169, Twisk

De Oldehoeve

Langs de Dorpsweg zijn ontzettend veel stolpen te zien. Op nummer 24 vind je een dubbele stolp uit 1914. Tegenover de Hornderweg is op nummer 33 De Muntenboerderij te zien. Op nummer 65 staat de stolp Weizang. De oudste stolp is nummer 69: De Oldehoeve. Boven de voordeur zie je een kleurig festoen, engelenkopje en het jaartal 1715. Dit jaartal slaat echter op een verbouwing. De boerderij is nog 100 jaar ouder. Nummer 79 met een aangebouwde stolpschuur toont een mooie bakstenen tuitgevel met voordeur, de zijgevels gerabat.

Weizang

Nummer 108, met stenen halsgevel, wordt De Witte Hoeve genoemd en is uit de 18de eeuw. Het aangebouwde huis was vroeger raadszaal. De ronde schoorsteen op nummer 118 vertelt de ouderdom van deze stolp: 1630 en 1885. Uit het laatste jaar komen de raamversieringen en dakkapel. Niet alledaags is nummer 159: 't Twiskerslot. Deze stolp is van 1919 en heeft een kasteelachtig voorhuis. In het complex is een restaurant gevestigd. De rijke bouwmode van de late 19de eeuw weerspiegelt zich in nummer 164: Carpe Diem. Dit is te zien aan de verhoogde middengevel, de pilasters en het stucwerk aan de dubbele vensters; de zogenaamde 'wenkbrauwen'. In de voet van de ronde schoorsteen een stermotief. Nummer 162 heeft zelfs drie ronde schoorstenen. De Olga Hoeve, op nummer 169, heeft houten gevels en geschulpte windveren aan de topgevel en darsdeuren. Na al dat moois, fiets je de Dorpsweg uit en volg je het Westeinde naar Opperdoes.

Dorpsweg K79

5 OPPERDOES

Westeinde, Kraaiebuurt, Zuiderpad, Gouw en Oosteinde, Opperdoes

Westeinde 4

Op Westeinde 4 een zorgvuldig gerestaureerde West-Friese stolp, vermoedelijk 17de-eeuws. De stenen halsgevel met timpaan is van 1864. Op de hoek van Westeinde en de Nieuweweg vind je 't Slot, een beeldbepalende stolp met witte voorgevel. Sla rechts af naar de Julianastraat. Om de hoek, als je de Kluiten ingaat, vind je acht stolpen waarvan de meeste met dakspiegels en enkele met een topgevel. Links in de Kraaiebuurt zie je twee stolpen met een houten topgevel. De weg gaat over in het smalle Zuiderpad, waar een aantal mooie stolpen staat. Nummer 20, 9 en 6 liggen aan de straatkant. Zuiderpad 5 heeft een blauwe plint aan de buitengevel en een geheel betegelde 'kapiteinskamer' uit de 17de eeuw. Op de hoek staat een kleine stolp en heb je zicht op Tempel 2, een vaarboerderij uit circa 1650.

De Kluiten

Het plein van Opperdoes heet Gouw en op nummer 7 staat een gave stolp met dakspiegel en ronde schoorsteen. Vervolgens rechtsaf naar de Kerkebuurt, die overgaat in het Oosteinde, met wegsloot en bruggetjes. Hier vind je zes stolpen. Op nummer 22 vind je een stolp met lang voorhuis en versierde windveren en makelaar. Nummer 15 en 16 zijn na een brand in circa 1855 ondergebracht in één stolp met doorgetrokken zijgevel. Ga schuin rechts via Opperdoezerpad, linksaf naar de Randweg en vervolgens de Westerdijk en de Overtoom kom je weer aan bij de Oude Haven van Medemblik.

ROUTE 3
HOORN EN OMSTREKEN

HET OUDE LAND

Fietsroute: **40 km**
Start: **NS-station Hoorn**

De route die in Hoorn begint geeft een complete dwarsdoorsnede van oostelijk West-Friesland en voert door een uniek landschap dat al sinds 3000 v. Chr. wordt bewoond. De vele archeologische vindplaatsen in Aartswoud, Sijbekarspel, Wognum en Zandwerven getuigen daarvan. Het gebied is in archeologisch opzicht van mondiale betekenis vanwege de zeldzaamheid en de gaafheid.
Door de afzetting van gronden langs oeverwallen of op kreekruggen ontstonden vestigingsplaatsen, plekken waar nu nog de stolpen domineren. Een groot aantal stolpen dateert uit de 17de en de 18de eeuw. Maar de 19de eeuw is ook als bloeiperiode goed zichtbaar. Toen zijn veel van oorsprong 16de- en 17de-eeuwse stolpen verbouwd of nieuw gebouwd. Er verschenen dakspiegels en rijk versierde dakkapellen.

De route wisselt dichtbebouwde dorps-kernen als Wognum, Opmeer en Hoogwoud af met een open landschap waarin smalle lintdorpen met namen als Wadway, Spanbroek en Sijbekarspel de enige bebouwing vormen.
Het schilderachtige Aartswoud is het keerpunt van de route.
De verhalen bij deze route kun je lezen op www.onh.nl/oudeland

STOLPEN

1. Hoorn
2. Wognum: **Kerkstraat en Westeinderweg**
3. Spanbroek
4. Opmeer
5. Hoogwoud: **Herenweg**
6. Hoogwoud: **Koningspade**
7. Aartswoud
8. Hoogwoud: **Gouwe**
9. Sijbekarspel
10. Benningbroek
11. Wognum: **Oude Gouw**
12. Zwaag

1 HOORN

Keern 142 en 217, Hoorn

Start bij het Stationsplein. Volg na de spoorwegovergang het Keern. Rechts op nummer 142 de stolp Deus Adjutor. Op nummer 217 heeft De Gare Goeds Bogert een gevelsteen met een zwevende koe in de boomgaard. Nummer 219 bezit een gevelsteen met een afbeelding van veedrijvers.

---

2 WOGNUM

Kerkstraat 1, 29, 71, 90, 102, Wognum. Westeinderweg 21, 23, Wognum

Welgelegen

Op nummer 1, bij de Hervormde Kerk uit de 15de eeuw, vind je boerderij Welgelegen. Deze bijzondere boerderij is in 1879 gebouwd. In de voorgevel met erker en balkon, twee voordeuren. De linkerdeur is de 'leugendeur'; die gaat nooit open. Heel fraai zijn de woonkamers en het Jugendstil schilderwerk. Fiets door op de Kerkstraat. Op de nummers 29, 71 en 90 zijn mooie stolpen te zien. De stolp op nummer 102 is van 1625. Dit is te zien aan de gevelstenen en cartouches met ruiter te paard en Liefde en Hoop. Zeer fraaie boomgaard. Daarna aan de Westeinderweg drie mooie stolpen op nummer 21, 23 met kort uitgebouwd vooreind (18de eeuw). De weg gaat over in Wadway, met rechts de Theaterkerk.

Kerkstraat 102

3 SPANBROEK

Wadway 9, 13, 33, Spanbroek
Spanbroekerweg 220, 200, 143-145, Spanbroek

Spanbroekerweg 143-145

Nummer 9 is een typisch voorbeeld van een verbouwde stolp (circa 1920) voor meer wooncomfort. Aan de gevel van nummer 13 (circa 1890) vind je in de dakkapel in chaletstijl een prachtig staaltje houtsnijwerk. Nummer 33 is 18de-eeuws en is in 1877 aangepast aan de mode van die tijd. Hierdoor kreeg het een rijkversierde voorgevel met balkon, smeedwerk en houtsnijwerk, 'wenkbrauwen' boven de kozijnen en ronde schoorsteen. Binnen een pronkkamer en op de koestal een kapsalon. Blijf op Wadway fietsen; deze weg wordt vanzelf de Spanbroekerweg. Op nummer 220 en 220a zie je twee stolpen achter elkaar. Ze zijn beide met veel zorg gerestaureerd en heringericht als woonboerderijen. De mooie deur van de stolp op nummer 200 is van 1642. Een merkwaardige boerderij is nummer 143/145 met de darsdeuren in het midden van de voorgevel.

---

4 OPMEER

Breestraat 15, 13 en 2, Opmeer

Breestraat 13

Je gaat via de Wuiver en de Pastoor Meriusstraat naar de Breestraat in Opmeer. De stolp op nummer 15 dateert uit 1878. De stolp heeft een forse gevelpartij en is nu nog in gebruik als openbare bibliotheek. Binnenkort wordt het een restaurant. Nummer 13 is in 1999 nieuw gebouwd. Elk jaar verdwijnen zo'n twaalf stolpen door onder andere brand, zoals De Veldtwachter (twee stolpen achter elkaar), op de hoek met de A.C. de Graafweg. Deze stolpen zijn in 2003 verbrand, maar zijn herbouwd in dezelfde vorm. Wanneer je door blijft fietsen kom je vanzelf op de Middelweg terecht. De Middelweg wordt op zijn beurt de Herenweg. Zo kom je aan in Hoogwoud.

---

5 HOOGWOUD

Herenweg 36, 40, 46 en 48, Hoogwoud

Aan de Middelweg en Herenweg is een aantal stolpen te zien die in de periode 1850-1868 zijn aangepast, getuige de rond gebogen kozijnen. Op nummer 36 vind je een stolp, nummer 40 is de Nicolaashoeve en nummer 46 is een stolpschuur met charmant voorhuis en bruggetje. Binnengouw op nummer 48 heeft een opzichtige zijgevel. Ga van de Herenweg vervolgens naar links de Burgemeester Breebaartstraat in. Deze straat uitfietsen langs het vroegere raadhuis, de kerk en de molen. Ga op de Koningspade naar rechts.

---

6 HOOGWOUD

Koningspade 17, 22, 23, 25, 28, 31 en 36, Hoogwoud

Willemshoeve

Aan de Koningspade liggen veel stolpen. Willemshoeve op nummer 17 is een gave vroeg 17de-eeuwse Westfriese stolp met een prachtige voordeur met gebeeldhouwde kopjes en een stoet paardjes. De stolp op nummer 22 heet Dorpzicht en nummer 23 is een langhuisstolp met een mooie traditionele hoogstamboomgaard. Nummers 25 en 28 zijn nieuw gebouwde stolpen. De Museumboerderij Westfrisia is op nummer 31. Deze boerderij is gebouwd in 1857. Het interieur is authentiek, je stapt als het ware 100 jaar terug in de tijd als je de woonkamer binnengaat. Op het erf staat een kapel ter ere van Willem II (de vader van graaf Floris V) die in 1256 hier in de buurt door een legertje Westfriezen werd vermoord. De Controversyfarm is een niet-alledaagse stolp op nummer 36. Op het erf van de roodgeschilderde stolp vind je een hele collectie vervoersmiddelen. Je kunt er ook overnachten, zoals bijvoorbeeld in een stadstram. Vanaf de Koningspade rechtdoor het fietspad op. Je gaat in een boog om het dorp Aartswoud heen en door het dorp weer terug.

Museumboerderij Westfrisia

7 AARTSWOUD

Schoolstraat 43 (voor openingstijden zie www.rundveemuseum.nl), 37a, 16 en 4, Aartswoud

Naast de kerk is op nummer 43 het Rundveemuseum Aat Grootes in een stolp uit circa 1880. Het museum is gecombineerd met een zorgboerderij. Op nummer 37a staat de Manuel Hoeve (met boerengolf) en op nummer 16 een stolp met voorhuis. Op nummer 4 op de hoek met de Korte Wuiver een 18de-eeuwse langhuis-stolp met windveren aan de topgevel. Via de Korte Wuiver ga je naar de Gouwe.

Rundveemuseum Aat Grootes

---

8 HOOGWOUD

Gouwe 48, 44, 13 en 8, Hoogwoud

Hooch Hout Wout

Op nummer 48 Hooch Hout Wout. Deze stolp is uit 1671 zoals de gevelsteen met VOC-schip laat zien. Het zijn twee stolpen naast elkaar, de linker is van circa 1720. De stolp op nummer 44 komt uit 1870. De stolp op nummer 13 heeft een open koeienstal en op nummer 8 Binnegouw, een kleine stolp. Aan het zuidelijke deel van de Gouwe staan stolpen van een klein model met moderne, grote schuren. De Gouwe gaat vanzelf over in de Westerstraat van Sijbekarspel.

---

9 SIJBEKARSPEL

Westerstraat 4, 8, 13, 50, 55, 79 en 102, Sijbekarspel

De stolpen aan de Westerstraat in Sijbekarspel zijn vooral van het Noord-Hollandse type met de darsdeuren in de achtergevel of van het gekeerde type met de darsdeuren opzij. Vaak wat scheef ten opzichte van de weg en met een symmetrische voorgevel van het woongedeelte. Op nummer 4 een goed geslaagde nieuwbouwstolp. Zorg en Hoop op nummer 13 en de stolp op nummer 8 met zijn mooie topgevel en herbestemd tot zorgboerderij, zijn fraaie exemplaren. De Beukenhof op nummer 50 is een 'heerschapsplaats' uit 1797 met grote bomen op het erf. Je ziet twee voordeuren, negenruiters en een houten topgevel met siervazen. De Postgalei op nummer 55 is een mooie stolp die agrarisch in bedrijf is. De stolpen op nummer 79 en 102 zijn van het West-Friese type. Je fietst uiteindelijk vanzelf de Dr. de Vriesstraat op.

Westertraat 8

Dr. de Vriesstraat 12

10 BENNINGBROEK

Dr. de Vriesstraat 6, 10 en 12, Benningbroek

Dr. de Vriesstraat 6

Drie prachtige stolpen op een rij. Uit verschillende bouwjaren en van gevarieerd model. Nummer 6 uit 1773 bezit alles wat een stolp mooi maakt en heeft een koe in het bovenlicht en een stolpschuur. Nummer 10: de St. Cunera Hoeve is van 1855, maar de voorgevel met erker en de dakkapel zijn van rond 1905. Nummer 12 heeft een houten topgevel met prominente makelaar en fraai geschulpte windveren, ook aan de darsdeuren. Je fietst de Dr. de Vriesstraat uit en gaat op het einde naar rechts de Nieuweweg op. Bij de eerste rotonde ga je rechtdoor en blijf je op de Nieuweweg. Bij de tweede rotonde rechts aanhouden en de Verlengde Kerkweg op. Aan het eind ga je naar links de Kerkstraat in. Deze straat gaat over in de Oude Gouw.

11 WOGNUM

Oude Gouw 1, 24 en 30, Wognum

Oude Gouw 24

Op nummer 1 staat De Swaen. Deze stolp dateert van 1626 en is mooi gedetailleerd met twee ronde schoorstenen, maar is wat opzichtig gerestaureerd. Het uitgebouwde vooreind van de geheel houten stolp op nummer 24 heeft geschulpte windveren en een makelaar. Op nummer 30 een geslaagde nieuwbouw-woonstolp. De route volgt de Oude Gouw tot aan de Kleine Zomerdijk. Hier ga je eerst rechts en meteen links naar de Linkerveen. Aan het einde hiervan naar links de Bobeldijk op en over de A7 weer naar het Keern. Bij het Keern eerst links en daarna rechtsaf de Dorpsstraat van Zwaag in.

12 ZWAAG

Dorpsstraat 7 en 14, Zwaag

Op nummer 7 de Geertje Hoeve. Deze boerderij heeft een houten topgevel en een fraaie rouw- en trouwdeur, een bovenlicht met ranken en pilasters; alles is van hout. Boven de darsdeuren zie je een koetje. D'Hofstede Swaegh op nummer 14: de deur, onder de houten topgevel met makelaar, is het bekijken waard. In de darsdeuren zit een kleiner mandeurtje. Ga rechts het fietspad op en bij de kruising links de Boonganger op, vervolgens richting het NS-station Hoorn.

BEGRIPPENLIJST

Berg of tas: binnenruimte waar het hooi werd opgetast.
Bovenlicht: raam boven ooghoogte, boven een deur, raam of bergruimte.
Dakspiegel: uitsparing van dakpannen in rieten dak in gebogen vorm of trapmotief.
Dars- of dorsdeuren: grote deuren die een wagen toegang bieden tot de opslagruimte van een boerderij, vroeger de plek in de boerderij waar het graan gedorst werd.
Droogmakerij of polder: door dijken omringd waterrijk gebied dat zonder bemaling onder water zou lopen.
Dubbel vierkant of zeskant: opbouw van dakconstructie bestaande uit zes palen geplaatst in twee aangrenzende vierkanten.
Gepotdekseld: gevel met dakpansgewijze overlappende houten delen.
Gerabat: gevel met in elkaar geschoven houten delen.
Kapberg: hooiberging met vaste kap en houten wanden.
Langhuisstolp: overgangsvorm tussen huis met buitenpandige hooiopslag naar stolp met centrale hooiopslagruimte (berg of tas).
Makelaar: boven de nok aangebrachte versierde plank als tussenstuk om inwateren te voorkomen.
Negenruiter: raam met roedenverdeling en negen ruiten.
Rouw- en trouwdeur of dooddeur of staatsiedeur: voordeur die alleen wordt gebruikt bij huwelijk en begrafenis.
Topgevel: verhoogd gedeelte van de voorgevel, in steen of hout.
Tympaan: driehoekige afsluiting van een geveltop.
Vierkant: centrale gebintconstructie met vier staande stijlen waarop liggende bovenbalken.
Wenkbrauw: uitkragende decoratieve band aan de bovenzijde van een deur of venster.

2013 JAAR VAN DE STOLP

COLOFON

Dit boekje is uitgegeven in het kader van het Jaar van de Stolp 2013.

UITGAVE
In opdracht van provincie Noord-Holland, 2013

REDACTIE
Cultuurcompagnie Noord-Holland
i.s.m. de Boerderijenstichting Noord-Holland

BEELD
Mart Groentjes, Noord-Hollands Archief - Provinciale Atlas Noord-Holland

UITVOERING
Beautiful Minds, Amsterdam

BRONNEN
L. Brandts Buys - De Landelijke bouwkunst in Hollands Noorderkwartier, Arnhem 1974
J.J Schilstra, L. Brandts Buys, C. de Jong - De Stolp te kijk, Wormerveer, 2004
Stichting Samenwerking Musea Oostelijk West-Friesland, Noordkop en Texel en het Gewest Kop van Noord-Holland - De Museumboerderij-fietskaarten, 2003

OPLAGE
15.000

Dit boekje is met de grootste zorgvuldigheid samengesteld.
Onjuistheden zijn echter niet uitgesloten.
Provincie Noord-Holland en/of Cultuurcompagnie Noord-Holland kunnen niet aansprakelijk worden gesteld voor schade als gevolgd van onjuistheden in de informatie.

Oneindig Noord-Holland
Provincie Noord-Holland
Cultuur compagnie Noord-Holland